

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.6(1).2024.12

UDC 159.9.07

INTRAPERSONAL CONFLICT IN THE STRUCTURE OF PROFESSIONAL SELF- DETERMINATION OF HIGHER EDUCATION STUDENTS

Ludmila Moroz

Doctor of Psychological Sciences, Full Professor,
Professor of Psychology Department,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical
University,
2 Sadova Str., Uman, Ukraine,
<http://orcid.org/0000-0003-2840-6689>
e-mail: lm29@ukr.net

Abstract. *Since the professional future of a person in modern society can be characterised by certain uncertainty and dynamic changes, individual career trajectories are characterised by great variability and multidimensionality. The consequence is that a modern person experiences an intrapersonal conflict when choosing a path of professional self-determination. Intrapersonal conflict is considered as a negative experience with a pronounced character, which is the result of a prolonged struggle of certain elements of the inner world of the individual, which reflects the contradictory connections of the individual with the social environment, and slows down the adoption of relevant decisions. This conflict is of two types: functional or dysfunctional, depending on how and what decision a person makes, and whether he or she makes it at all. The author made an attempt to determine which groups of applicants were more likely to experience intrapersonal conflict, to what extent intrapersonal conflict affects the choice of profession, and how they coped with it. The study confirmed the hypothesis: everyone has experienced intrapersonal conflict, and those who have overcome it now feel comfortable and have an easier time with professional self-identification. This is confirmed by the fact that applicants with low levels of anxiety and high levels of self-esteem, as well as no avoidance motives, have a formed professional identity. Respondents with a high level of anxiety and a high level of avoidance motives demonstrate a crisis of choice. A person who is in search of alternative options for his or her further professional development and makes active efforts to leave the profession by making a meaningful decision about his or her own future finds himself or herself in this state.*

Key words: *professional future; intrapersonal conflict; professional self-determination; applicant; choice of profession.*

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.6(1).2024.12

УДК 159.9.07

ВНУТРІШНЬО- ОСОБИСТІСНИЙ КОНФЛІКТ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мороз Л. І.

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
вул. Садова, 2, Умань, Україна,
<http://orcid.org/0000-0003-2840-6689>
e-mail: lm29@ukr.net

Анотація. Оскільки професійне майбутнє людини у сучасному суспільстві можна охарактеризувати певною невизначеністю та динамічними змінами, через це індивідуальним траєкторіям кар'єрного зростання притаманні велика варіативність і багатовимірність. Наслідком цього є те, що, сучасна людина під час вибору шляху професійного самовизначення зазнає внутрішньоособистісного конфлікту. Внутрішньоособистісний конфлікт розглядають як негативне переживання із вираженим характером, яке є наслідком пролонгованої боротьби певних елементів внутрішнього світу особистості, яке відзеркалює суперечливі зв'язки особистості із соціальним середовищем, і загальмовує прийняття актуальних рішень. Цей конфлікт має два види: функціональний або дисфункціональний залежно від того, як і яке рішення прийме людина і чи прийме його взагалі. Авторкою зроблено спробу визначити, у яких груп здобувачів частіше спостерігався внутрішньоособистісний конфлікт, наскільки впливає внутрішньоособистісний конфлікт на вибір професії, і як вони впоралися з ним. Дослідження підтвердило гіпотезу: із внутрішньоособистісним конфліктом стикався кожен, ті, хто подолали у собі це, нині почувуються комфортно та їм легше із професійною самоідентифікацією. Це підтверджується тим, що у здобувачів, які мають низький рівень тривоги та високий рівень самооцінки, а також відсутні мотиви уникнення, сформована професійна ідентичність. Респонденти, які мають високий рівень тривоги і високий рівень мотиву уникнення, демонструють кризу вибору. У подібний стан потрапляє людина, яка перебуває у пошуку альтернативних варіантів свого подальшого розвитку у професійному плані та докладає активних зусиль, щоб залишити його, ухваливши осмислене рішення про власне майбутнє.

Ключові слова: професійне майбутнє; внутрішньоособистісний конфлікт; професійне самовизначення; здобувач; вибір професії.

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. Як актуальність обраної теми дослідження можна позначити величезну значущість вибору майбутньої професії у житті людини. Професійна діяльність дає можливість людині реалізувати власний потенціал, жити у гармонії із соціумом, зростати як особистість і професіонал, розвиваючи власні здібності. Професійне самовизначення відбувається, як правило, в юнацькому віці як частина процесу дорослішання і соціалізації особистості. У цей період відбувається фактичне прийняття рішення про майбутню професійну діяльність. Однак водночас молода людина, обираючи свою майбутню професію, відчуває

і внутрішньоособистісний конфлікт, зумовлений внутрішніми переживаннями. Це етап, за якого важливо не просто обрати напрям майбутньої професійної підготовки, а зіставити власний вибір з інтересами, схильностями, мотивацією, ціннісними орієнтаціями, здібностями, темпераментом, станом здоров'я, потребами суспільства, ринку у тій чи іншій професії. Помилковий первинний професійний вибір може ускладнити процес соціалізації, професіоналізації особистості, призвести надалі до криз професійного становлення і не завжди конструктивних способів подолання цих криз. Усі ці чинники провокують певний стрес під час професійного самовизначення особистості. Усі ці тези підкріплюють актуальність вивчення проблеми внутрішньоособистісного конфлікту під час професійного самовизначення, яким приділили значну увагу як не тільки зарубіжні, але й українські дослідники (З. Антонова, М. Балущок, Л. Боброва, І. Булах, І. Власенко, Н. Герасімова, Т. Єльчанінова, Т. Маланьїна, Д. Співак, Н. Співак, О. Темрук, М. Тимофієва, Т. Хомуленко та ін.).

Метою статті є дослідження ступеня внутрішньоособистісного конфлікту у структурі професійного самовизначення студентів ЗВО.

Завдання дослідження: порівняння впливу рівня тривоги, впевненості у собі на професійне самовизначення; визначення навчальної мотивації здобувачів; оцінювання рівня їхньої тривожності як одного із показників адаптованості до майбутньої професійної діяльності.

Методи дослідження – експеримент (із застосуванням методик для вимірювання рівня тривожності, діагностики навчальної мотивації студентів, вивчення статусів професійної ідентичності).

Виклад основного матеріалу дослідження. Внутрішньоособистісним конфліктом заведено вважати – конфлікт, що відбувається у внутрішній свідомості особистості, тобто носієм внутрішньоособистісного конфлікту є окрема особистість [2; 9]. Внутрішньоособистісний конфлікт розглядають як негативне переживання із вираженим характером, яке є наслідком пролонгованої боротьби певних елементів внутрішнього світу особистості, яке відзеркалює суперечливі зв'язки особистості із соціальним середовищем, і загальмовує прийняття актуальних рішень.

Одним із перших заговорив про внутрішньоособистісний конфлікт З. Фрейд, який виокремив три структури особистості – Воно, Я і Понад Я. Він вважав, що між афективним, тваринним Воно і соціальним, моральним Понад Я завжди існують суперечності, які або врівноважуються Я, або переходять у невротичні стани. Він вважав, що внутрішньоособистісний конфлікт це детермінантний психічний розлад особистості.

Розглядаючи внутрішньоособистісний конфлікт, можна дійти висновку, що у кожного автора власна т. з. на це поняття [6; 8 та ін.]. Наш науковий інтерес захоплює сферу розкриття специфіки внутрішньоособистісного конфлікту у структурі професійного самовизначення. Конфлікт не людей, і навіть не однієї людини, це конфлікт її внутрішніх суперечностей, її внутрішніх сумнівів, всілякі чинники внутрішнього світу людини, які видаються або є непорівнянними в її свідомості, з її погляду: це можуть бути усілякі суперечності в потребах, мотивах, цінностях, почуттях тощо. Цей конфлікт має два види: функціональний або дисфункціональний залежно від того, як і яке рішення прийме людина і чи прийме його взагалі. Такі конфлікти за своїм змістом мають переважно психологічний характер і обумовлюються конфліктом цінностей, інтересів, самооцінок суб'єкта, для них характерним є емоційне напруження і неприємні переживання ситуації, в якій він опинився. Зокрема, вони можуть виникати за умови, коли працівникові висувають вимоги щодо результату її роботи, які є суперечливі.

Внутрішньоособистісний конфлікт у структурі професійного самовизначення – один із найпоширеніших внутрішніх конфліктів, який відчуває людина [3; 4; 5]. Перебуваючи на роздоріжжі, будь-якій людині властиво відчувати стрес. Особливо під час вибору майбутньої професії, бо цей вибір визначає подальшу долю людини, вибір, який визначає шлях, яким складеться подальша доля людини. Усі ці чинники, і головне відповідальність і необхідність ухвалення рішення, змушують індивідуума відчувати внутрішньоособистісний конфлікт. Найчастіше особистість боїться або переоцінити свої здібності, або навпаки недооцінити їх.

Найвідповідніша до вікових особливостей форма соціалізації здобувачів – це професійне самовизначення, що є основою і центральною складовою цілісного особистісного самовизначення і характеризується невизначеністю. Внутрішньоособистісний конфлікт у структурі професійного самовизначення, напевно, один із найпоширеніших внутрішніх конфліктів, який відчуває людина у своєму житті і який відбувається у внутрішній свідомості особистості [1].

Головною гіпотезою дослідження стало уявлення про те, що внутрішньоособистісний конфлікт у структурі самовизначення здобувачів ЗВО – це проблема, з якою стикався кожен здобувач, і від розв'язання цієї проблеми, внутрішньої боротьби, залежить у майбутньому гармонійний розвиток особистості здобувача.

Для дослідження було обрано здобувачів старших курсів, які вже пройшли виробничу практику в установах різних форм власності, ознайомилися із майбутньою професією і закріпили теоретичні знання, отримані під час навчання, практичними навичками під час виробничої практики. Вибірка становила 20 осіб, здобувачі очного відділення віком 20-23 роки. Було обрано такі методики: методика вимірювання рівня тривожності (Дж. Тейлор, адаптація В. Норакидзе), методика для діагностики навчальної мотивації студентів (А. Реан і В. Якунін, модифікація Н. Бадмаєвої), Методика вивчення статусів професійної ідентичності (А. Азбеля). Опитувальник містить 60 тверджень і призначений для оцінювання рівня тривожності як одного з показників адаптованості працівника до професійної діяльності. Результати дослідження за цією методикою подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Результати дослідження за методикою вимірювання рівня тривожності

Шкала тривоги	Кількість здобувачів
40-50 дуже високий рівень тривоги	1
25-40 високий рівень тривоги	2
15-25 середній рівень тривоги з тенденцією до високого	3
5-15 середній рівень тривоги з тенденцією до низького	8
0-5 низький рівень тривоги	6

Як видно з таблиці 1, у більшості опитаних рівень тривоги низький або середній із тенденцією до низького, це пов'язано з тим, що випробовувані – здобувачі старших курсів, які не мають особливих проблем з адаптацією, і рівень їхньої тривожності через самооцінку вкрай низький, якщо їх порівнювати зі здобувачами перших курсів. Ця методика буде важливою для кореляції з іншими методиками і порівняння впливу рівня тривоги, впевненості у собі на професійне самовизначення.

Наступна методика призначена для діагностики навчальної мотивації здобувачів. Методика розроблена на основі опитувальника А. Реана та В. Якуніна. Результати дослідження за цією методикою подано у таблиці 2.

Таблиця 2

Результати дослідження за методикою для діагностики навчальної мотивації здобувачів

Шкала тривоги	Кількість здобувачів
Комунікативні мотиви	2
Мотиви уникнення	1
Мотиви престижу	5
Професійні мотиви	5
Мотиви творчої самореалізації	2
Навчально-пізнавальні мотиви	3
Соціальні мотиви	2

За результатами, поданими в таблиці 2 можна відзначити, що більшість здобувачів вмотивовані тим, що хочуть бути кращими, не лише у навчанні, а й потім, коли стануть фахівцем, про це свідчать високі мотиви престижу і професійного мотиву. Здобувач із високим рівнем тривоги так само показав у цьому тесті і високий рівень мотиву уникнення, для нього були характерними високі бали за цими чотирма твердженнями методики, що може характеризувати його як дуже вимогливу до себе людину, або людину, яка постійно перебуває під тиском родичів, однокурсників, і самого себе, із постійним внутрішньоособистісним конфліктом.

Наступний метод вивчення статусів професійної ідентичності представлено у таблиці 3.

У 3-х здобувачів виявився невизначений стан професійної ідентичності, у них він варіюється від нижчого за середньо виражений до вираженості середнього рівня. Такі результати бувають у здобувачів, які не мають точних професійних цілей і планів і при цьому не намагаються їх сформувати, вибудувати варіанти власного професійного розвитку. Це свідчить про те, що під час вибору професії випускник не усвідомлював важливість вибору майбутньої професії. У такій ситуації велику роль відіграють батьки та школа.

6 здобувачів виявилась нав'язана професійна ідентичність. Такий результат показує здобувач, який обрав власну майбутню професію орієнтуючись на думку батьків, родичів та друзів. Великий вплив зробили батьки або друзі. Такі здобувачі мають уявлення про власне професійне майбутнє, але чи будуть після випуску працювати за професією невідомо. У майбутньому такий вибір може призвести до плачевних результатів.

1 здобувач виявив Мораторій (криза вибору), у якого спостерігався високий рівень тривоги і мотиву уникнення. Такий результат свідчить про те, що людина усе ще не визначилася із вибором професії. Такі здобувачі думають про можливі варіанти професійного розвитку, приміряють на себе різні професійні ролі, прагнуть якнайбільше дізнатися про різні спеціальності та шляхи їхнього здобуття.

Сформована професійна ідентичність виявилась у 10 здобувачів. Такий статус характерний для тих здобувачів, які усвідомлено обрали свою майбутню профе-

сію. У таких людей з'являється впевненість у правильності прийнятого рішення про їхнє професійне майбутнє.

Таблиця 3

Метод вивчення статусів професійної ідентичності

Статуси професійної ідентичності	Суми баллів	Ступінь вираженості статусу	Відповіді здобувачів
Невизначений стан професійної ідентичності	0-3	Статус не виражений	–
	4-7	Вираженість нижча за середню	1
	8-11	Середній ступінь вираженості	1
	12-15	Вираженість середнього рівня	1
	16- баллів і вище	Яскраво виражений статус	–
Нав'язана професійна ідентичність	0-4	Статус не виражений	–
	5-9	Вираженість нижче за середню	1
	10-14	Середній ступінь вираженості	2
	15-19	Вираженість середнього рівня	2
	20 баллів і вище	Яскраво виражений статус	1
Мораторій (криза вибору)	0-4	Статус не виражений	–
	5-9	Вираженість нижче за середню	–
	10-14	Середній ступінь вираженості	–
	15-19	Вираженість середнього рівня	1
	20 баллів і вище	Яскраво виражений статус	–
Сформована професійна ідентичність	0-2	Статус не виражений	–
	3-5	Вираженість нижче за середню	–
	6-8	Середній ступінь вираженості	3
	9-11	Вираженість середнього рівня	4
	12 баллів і вище	Яскраво виражений статус	3

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження підтвердило гіпотезу: із внутрішньоособистісним конфліктом стикався кожен, ті, хто подолали у собі це, нині почуваються комфортно та їм легше із професійною самоідентифікацією. Це підтверджується тим, що у здобувачів, які мають низький рівень тривоги та високий рівень самооцінки, а також відсутні мотиви уникнення, сформована професійна ідентичність. Респонденти, які мають високий рівень тривоги і високий рівень мотиву уникнення, демонструють кризу вибору. У подібний стан потрапляє людина, яка перебуває у пошуку альтернативних варіантів свого подальшого розвитку у професійному плані та докладає активних зусиль, щоб залишити його, ухваливши осмислене рішення про власне майбутнє. Люди зустрічаються із внутрішньоособистісними конфліктами протягом усього свого життя. Важливо пам'ятати, що такі конфлікти потрібні для розвитку і самовдосконалення. Якщо внутрішньоособистісна конфліктна ситуація відбувається на фоновому рівні, внутрішньоособистісний конфлікт є необхідним. Невдоволення собою, критичне ставлення до себе змушують людину прагнути до самовдосконалення, тим самим людина наповнює сенсом не лише власне життя, а й покращує навколишню дійсність [7].

Перспективи подальших досліджень у обраному напрямку вбачаються у розробці та обґрунтування моделі вирішення основних типів внутрішньоособистісних конфліктів конфліктів, а також переводі зазначеної проблематики із площини нескінченного інтерсуб'єктивного дискурсу в сферу практичної роботи з вирішення проблеми внутрішньоособистісного конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боброва Л. Г. Психологічні особливості внутрішньоособистісних конфліктів майбутніх психологів : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2014. 22 с.
2. Власенко І. Проблема внутрішньоособистісного конфлікту в контексті психологічних досліджень особистості. *Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Серія : Проблеми сучасної психології.* 2013. Вип. 21. С. 46-55.
3. Герасімова Н. Є. Внутрішньоособистісні конфлікти в процесі соціальної адаптації студентів до умов вищих навчальних закладів : дис. канд. психол. наук. Київ, 2004. 186 с.
4. Єльчанінова Т. М. Внутрішньоособистісний конфлікт як фактор становлення особистості студентів. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Вип. 3. Т. 2. 2018. С. 42-47.
5. Антонова З. Внутрішньоособистісний конфлікт як криза професійного становлення майбутніх психологів. *Psychology Travelogs*, (1). 2022. Р. 32–47. URL: <https://doi.org/10.31891/PT-2022-1-3>.
6. Маланьїна Т. Внутрішньоособистісний конфлікт як показник рівня суб'єктивного благополуччя студентської молоді. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : психологічні науки.* 2016. Вип. 5. Т. 1. С. 113-117.
7. Темрук О. В., Співак Д. М., Співак Н. В. Особистісна зрілість як чинник подолання внутрішньоособистісного конфлікту у студентів. *Збірник наукових праць «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету».* Київ, НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. С. 120-124.
8. Тимофієва М. П., Любіна Л. А. Внутрішньоособистісний конфлікт як криза гармонізації особистості. *Психологічний часопис.* № 2(6). 2017. С. 111-121.
9. Хомуленко Т., Балусок М. Особливості виникнення внутрішньоособистісного конфлікту в юнацькому віці. *Проблеми сучасної психології : збірник наук. праць.* Київ, 2015. Випуск 27. С. 594-609.

REFERENCES:

1. Bobrova, L. G. (2014). *Psychologichni osoblyvosti vnutrishn'oosobystisnyh konfliktiv majbutnih psyhologiv* [Psychological features of intrapersonal conflicts of future psychologists] : *Extended abstract of candidate's thesis.* Kyiv [in Ukrainian].
2. Vlasenko, I. (2013). *Problema vnutrishnoosobystisnoho konfliktu v konteksti psykholohichnykh doslidzhen osobystosti* [The Problem of Intrapersonal Conflict in the Context of Psychological Studies of Personality]. *Zbirnyk naukovykh prats KPNU imeni Ivana Ohiienka, Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Seriiia : Problemy suchasnoi psykholohii*, 21, 46-55 [in Ukrainian].
3. Gerasimova, N. Je. (2004). *Vnutrishnoosobystisni konflikty v protsesi sotsialnoi adaptatsii studentiv do umov vyshchychkh navchalnykh zakladiv* [Intrapersonal conflicts in the process of students' social adaptation to higher education institutions] : *Candidate's thesis.* Kyiv [in Ukrainian].

4. Ielchaninova, T. M. (2018). Vnutrishnoosobystisnyi konflikt yak faktor stanovlennia osobystosti studentiv [Intrapersonal conflict as a factor in the formation of students' personality]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University, issue 3, Vol. 2, 42-47* [in Ukrainian].
5. Antonova, Z. (2022). Vnutrishnoosobystisnyi konflikt yak kryza profesiinoho stanovlennia maibutnikh psykholohiv [Intrapersonal conflict as a crisis in the professional development of future psychologists]. *Psychology Travelogs, (1), 32-47*. Retrieved from: <https://doi.org/10.31891/PT-2022-1-3> [in Ukrainian].
6. Malanina, T. (2016). Vnutrishnoosobystisnyi konflikt yak pokaznyk rivnia subiektyvnoho blahopoluchchia studentskoi molodi [Intrapersonal conflict as an indicator of the level of subjective well-being of student youth]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya : psykholohichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State Universit. Serie s: psychological sciencesy, issue 5, Vol. 1, 113-117* [in Ukrainian].
7. Temruk, O. V., Spivak, D. M., Spivak, N. V. (2022). Osobystisna zrilist yak chynnyk podolannia vnutrishnoosobystisnoho konfliktu u studentiv [Personal maturity as a factor in overcoming intrapersonal conflict in students]. *Zbirnyk naukovykh prats «Iednist navchannia i naukovykh doslidzhen – holovnyi pryntsyv universytetu» – golovnyj pryntsyv universytetu» – Collection of scientific papers «Unity of education and research – the main principle of the university»*. Kyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
8. Tymofiiieva, M. P., Liubina, L. A. (2017). Vnutrishnoosobystisnyi konflikt yak kryza harmonizatsii osobystosti [Intrapersonal conflict as a crisis of personality harmonisation]. *Psykholohichni chasopys – Psychological journal, 2(6), 111-121* [in Ukrainian].
9. Khomulenko, T., Balushok, M. (2015). Osoblyvosti vynyknennja vnutrishn'oosobystisnogo konfliktu v junac'komu vici [Features of intrapersonal conflict in adolescence]. *Problemy suchasnoi psykholohii – Problems of modern psychology : zbirnyk nauk. prats, issue 27, 594-609* [in Ukrainian].